

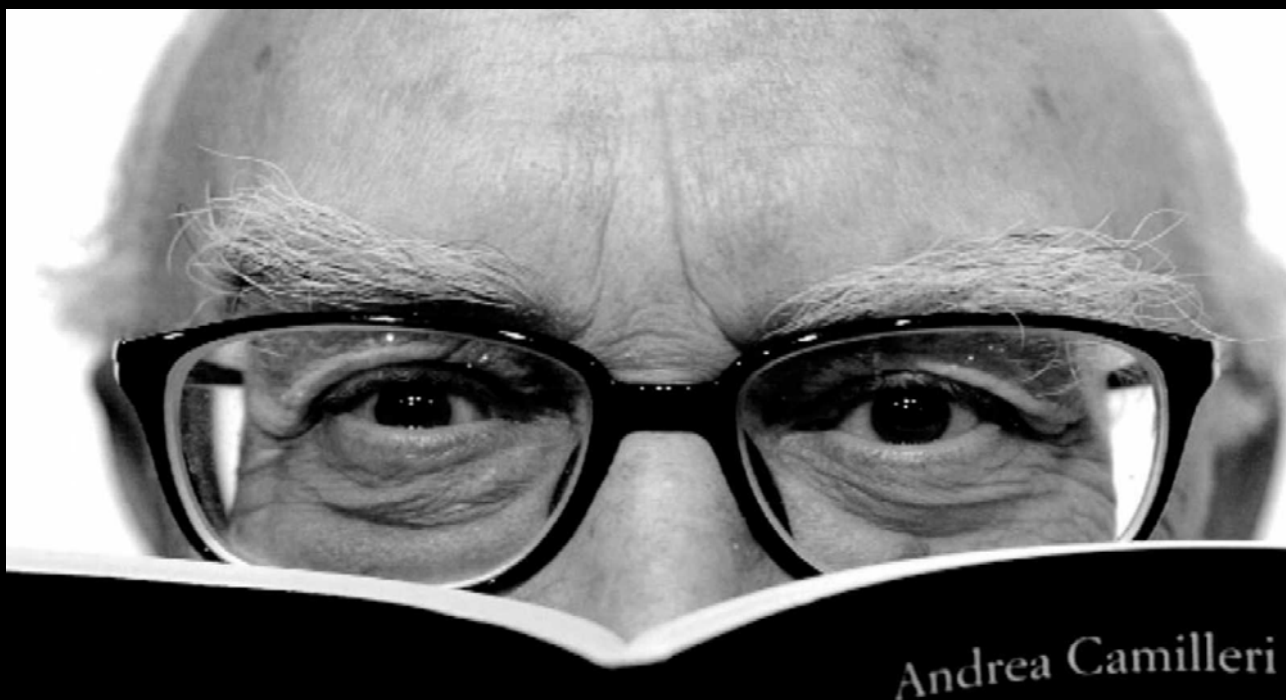


ENRIC DILMÉ  
dr. arquitectura

## ANDREA CAMILLERI IN MEMORIAM

Ens ha deixat **Andrea Camilleri** (1925-2019) un dels escriptors italians més reconeguts internacionalment. Tota una pèrdua!. Autor de més d'un centenar i mig de llibres, no va ser fins després de més de quaranta anys com a guionista, escenògraf i director teatral i televisiu que es va estrenar com a novel·lista amb **Il corso delle cose** (1978). Ara bé, el reconeixement no li va arribar fins al 1994 amb **La forma de l'acqua** la primera entrega del comissari **Salvo Montalvano** del que ha publicat quasi una cinquantena de títols.

El famós policia porta un cognom típicament sicilià que, alhora, era un homenatge de **Camilleri** al seu gran amic **Manuel Vázquez Montalvan**, pare literari del detectiu privat **Pepe Carvalho**. Cal recordar que **Camilleri** va néixer a **Porto Empedocle** a la província d'**Agrigent** on aquest cognom és molt usual<sup>1</sup>. Curiosament aquest poble es deia **Marina de Girgenti** fins al 1863 quan es va rebatejar amb el nom d'un il·lustre filòsof local de l'època de la Magna Grècia: **Empèdocles d'Agrigent** (490-430 a. C. circa). Des del 2003 torna a tenir un altre nom: **Porto Empedocle Vigata** aquest cop en honor a la ciutat inventada per **Camilleri** pel seu comissari.



<http://www.rtve.es/alacarta/videos/telediario/comisario-montalbano-protagonista-nuevo-novela-numero-100-andrea-camilleri/3679824/>.

---

<sup>1</sup> Segons la web Cognomix.it és el quart



ENRIC DILMÉ  
dr. arquitectura

**Vázquez Montalvan** era un dels meus autors preferits, sobre tot de la seva part assagística. L'any 1998 una bona amiga italiana ens va convidar al seu casament a **Capri** amb el filòleg, escriptor i posterior traductor de **Camilleri**, **Pau Vidal**. Vam passar un dies magnífics allotjats a la residència familiar, coneixent l'illa, nedant en la **Grotta azzurra**, visitant la mítica casa **Malaparte**, travessant amb barca la cavitat de l'impressionat roc **Faraglione di Mezzo**... Un dia vam anar a sopar a **Nàpols** a la **Piazza del Gesù Nuovo**. Entre un eixam de *centauri*<sup>2</sup> que passaven amb les seves *motorini* a tocar de la nostra taula amb una habilitat sorprenent, vaig comentar a **Vidal** la meua debilitat per **Montalvan** i ell la seva passió per **Camilleri**. D'aquí em ve l'interès per l'escriptor sicilià a qui he llegit sovint a través de les traduccions d'en **Vidal**<sup>3</sup> ja que, no és fàcil fer-ho en la llengua original pel fet que hi empra el dialecte local.

Nàpols, i per extensió el *mezzogiorno* italià, estan vinculats amb Sicília, ja que van formar part, per bé o per mal, del Regne borbònic de les **Dues Sicílies** durant mig segle (1816-1860). Hem visitat diverses vegades Sicília i ens hem quedat seduïts per la seva bellesa: **Palerm, Catania, Siracusa, Taormina, Monreale, Agrigento, Erice**... Recordo quan amb companys de l'Escola d'Arquitectura vam visitar **Noto, giardino di pietra** com la va definir **Cesare Brandi**<sup>4</sup>, a veure les obres de restauració de la seva catedral. El col·lapsar d'un pilar i el desplom de part de la cúpula i de la nau va fer que els arquitectes **Rosanna La Rosa** i **Salvadore Trigali** estudiessin els motius. La causa va ser el replè dels pilars. Els còdols de

---

<sup>2</sup> Ningú com **Félix de Azúa** en *La invención de Caín* (1999) ha descrit aquesta situació: *...Nadie conoce cuántos millones de motos circulan por Nápoles, siendo así que la inmensa mayoría son ilegales. Pero son los ciclomotores, los motorini los que imponen la ley. Suelen ir conducidos por una pareja de muchachos fundidos en un solo y sudoroso cuerpo al que los nativos llamas cariñosamente los centauros. Acostumbran a ser dos rapados, o un rapado y una diosa voluminosa; o dos diosas, la una rapada y la otra voluminosa. Pero no es infrecuente el trío; padre voluminoso, madre muy voluminosa y niño o niña rapaditos. He llegado a ver hasta cinco en cómodo equilibrio sobre un motorino; abuela no voluminosa con criatura abrazada, más el trío familiar habitual, a ochenta por hora en contradirección por la muy densa Vía Roma en hora punta... Puede uno pasarse horas y más horas observando la indescriptible habilidad con la que los centauros y las centauras esquivan toda clase de obstáculos humanos, animales, vegetales, minerales, y de orden público, sin sufrir una sola rozadura...*

<sup>3</sup> En la nota sobre la traducció (2016) del llibre *Gocce di Sicilia* (2008) de Camilleri, **David Paredela López** deia: *Los textos de Camilleri plantean al traductor un dilema que tiene difícil solución, si es que la tiene: ¿qué hacer cuando el original hace entrar en colisión italiano y dialecto, o mejor, esa peculiar mezcla del autor? El primer texto de este volumen presenta la lengua normativa de las acotaciones y el habla colorista y con algunas incorrecciones del personaje que monologa. A pesar de que, en rigor, trasladar al castellano la situación lingüística creada en el original es imposible, la opción de "calcar" el italiano me parece, en este caso concreto (y en traducción solo hay casos concretos, difícilmente principios generales), más pertinente que otras, por ejemplo la estrategia tradicional de las traducciones de Camilleri al castellano que el autor definía así en una entrevista con Giovanni Caprara: "Las traducciones realizadas en España tenían el pretexto de desenmarañar la madeja (y no solo lingüística) de mis novelas, transformando mi discurso en una operación más clara (para el lector). Pero esta no es la operación más correcta". A modo de experimento aquí se ha seguido una estrategia más similar a la de las traducciones de Camilleri al catalán, a cargo de Pau Vidal: la de experimentar con la lengua en un intento de acercar al lector a los recursos empleados por el autor y desplazar, aunque sea un palmo, la barrera de lo intraducible.*

<sup>4</sup> **Cesare Brandi**, *Sicilia mia*, 1989. El títol ja indica l'estima de historiador per l'illa. Brandi és un referent en el camp de la restauració. Va crear el prestigiós *Istituto Centrale per il Restauro* -ICR- i va escriure *Teoria del Restauro* (1997) lectura obligada pel que vol dedicar-se a aquests matèria.



**ENRIC DILMÉ**  
dr. arquitectura

l'interior amb les seves cares arrodonides van provocar fissures. I com la coberta plana de la nau s'havia recobert amb una capa de formigó armat el pilar que va cedir es va emportar més voltes que les que descansaven sobre ell: un desastre de la modernitat! La solució va ser tallar tots els pilars per tornar-los a fer. La visió de tota la part altra de la catedral flotant en l'aire va ser impressionant, quelcom que no oblidaré. En el mateix viatge vam ser convidats a un dinar a **Mòdica** des d'un palau amb vistes al mar. L'àpat, tot a base del famós xocolata de Mòdica<sup>5</sup>, des dels *antipasti* fins als postres van ser tota una delícia.

Aquestes ciutats, conjuntament amb altres de la província de **Ragusa** com **Scicli**, **Ispica**, **Donnalucata**, **Vittoria**, **Comio** o la mateixa **Ragusa** han estat els escenaris de la imaginària Vigata en l'excel·lent sèrie de la RAI 1 dirigida per **Alberto Sironi** i interpretat per **Luca Zingaretti** -que fins va poc passaven en el segon canal espanyol TV2 els dissabtes al vespre-. L'èxit de la sèrie ha descobert al gran públic el magnífic patrimoni monumental de la zona sud-est de l'illa amb el seu exuberant barroc.

**Montalvano** és, igual que el seu col·lega **Pepe Carvalho**, *un bon vivant* amant de la bona taula i lector empedreït. Té la sort que la dona de fer feines per guanyar-se'l per si torna a detenir al seu fill, petit delinqüent, li deixa saborosos plats sicilians: *caponata de melanzane*, *falsomagro*, *sarde alla siciliana*, *arancini*, *pappanozza*... I si no sempre té la *trattoria d'Enzo* on trobar *pesce spada*, *spaghetti marinara*, *rissotto con calamari*, *tonno con salsa agrodolce*... o *i triglie fritte* per les quals Montalvano pot arribar a matar.



La catedral de Noto. <http://www.italia.it/es/ideas-de-viaje/ciudades-artisticas/noto.html>

<sup>5</sup> A diferencia del resta d'Europa a Mòdica encara es conserva la forma asteca d'elaborar la xocolata tal com va arribar a l'illa directament dels espanyols. És un mètode en fred ja que tritura les llavors en compte de torrar-les com es fa ara. Aquest fet conservar inalterables les característiques del cacau amb una textura granulada inigualable.



ENRIC DILMÉ  
dr. arquitectura

Només he trobat dues referències a l'arquitectura moderna en **Camilleri**. Una en **Gocce di Sicilia** (2008) quan **uzz'Arfredu** es va fer construir un corredor de vidre des de la seva mansió fins al mar que descriu dient: *ni Frank Lloyd Wright hagués sigut capaç de concebre tan intrèpid projecte*. L'altra ha estat sobre la mort misteriosa d'**Edoardo Persino** en el llibre **Dentro il laberinto** (2012). **Persino** va impulsar, al 1931, el Racionalisme a Itàlia a través de la revista **Casabella** crítica amb l'arquitectura feixista. La hipòtesi de **Camilleri** és que va ser un escamot feixista el que va posar fi amb la seva vida.

Ja feia temps que s'havia quedat cec, a causa d'un glaucoma que l'obligava a dictar els seus llibres a **Valentina Alferj**. Enyorava no gaudir de la "belleza femminile<sup>6</sup>", fet que li provocava una gran malenconia. Ho compensava somiant, ja que deia tenir uns somnis amb colors vivíssims. A 93 anys encara fumava 60 cigarrets al dia i no feia massa que havia deixat de veure una ampolla sencera de whisky al matí. Es complia el vaticini d'una veïna quan de petit va caure en un pou negre: *tindràs molta sort*. Crític amb la política italiana i molt especialment amb **Matteo Salvini** al que definia com a un ignorant amb mentalitat fascista que li feia vomitar. Feia 25 dies que havia ingressat a l'hospital **Santo Spirito** de Roma a causa d'un infart.

Ara que **Camilleri** no hi és ens restarà llegir el final de **Montalvano** quan es publiqui la novel·la que fa més d'una dècada que té escrita on, pel que ha explicat, dialoga amb el comissari literari i el televisiu. Mentre esperem, en el seu honor, veuré un dels episodis de la sèrie amb uns *bucatini alla norma* acompanyat per un *nero d'Avalo*.

Salute, Mastru!

Escrit el dia que ens ha deixat **Camilleri**, 17 de juliol del 2019

---

<sup>6</sup> Veure l'entrevista en la web de fanpage.it